

תורה ומדינה הלכה למעשה - מקומן של עמותות הצדקה והכפיה על הצדקה ע"פ תורה

- בפרשת ראה מובאים מספר פסוקים, המהווים את המקור המרכזי בתורה למצוות הצדקה. את הפסוקים הללו דורש הספרי. מהמילה "אביון" המובאת בתורה, לומד הספרי שיש להקדים את הנצרך יותר בנתינת הצדקה - "תאב תאב קודם". לעומת זאת, בהמשך דרשתו של הספרי על פסוקים אלו מובא, שיש לאדם להקדים בנתינת הצדקה את קרובי משפחתו לעניים אחרים, וגם בתוך קרובי משפחתו, יש להקדים את הקרובים לו ביותר. כמו כן יש להקדים את עניי עירו לעניי עיר אחרת. לכאורה ישנה סתירה בין שני סדרי העדיפויות הנ"ל. מצד אחד אומרת התורה ע"פ הספרי, שיש להקדים את העני ביותר בנתינת הצדקה. מאידך גיסא סוברת התורה, שיש להקדים את קרובי המשפחה לפני כל שאר העניים, אע"פ שהינם עניים גדולים יותר מקרובי משפחתו. מדברי הגמ' בנדרים עולה חיזוק לדברי הספרי הנ"ל, לפיהם יש להקדים את קרובי משפחתו העניים ע"פ שאר עניים. עוד עולה מפשט דברי הגמ' שם, שלא רק שראוי לאדם להקדים ולתת הצדקה לעניי משפחתו, אלא שמוטלת עליו מצווה של ממש להקדים אותם ע"פ שאר העניים, ובטרם מוטל על גבאי הצדקה לפרנס עניים אלו מקופת הציבור, מוטל על קרובי המשפחה לסייע להם. כדברים אלו אומר הרא"ם המובא בשיטה מקובצת ומוסיף, שלפני שמורה בית הדין לגבאי הצדקה לפרנס עני מסוים, מוטל עליו לבדוק אם קרובי משפחתו של העני יכולים לעזור לו בלא להזדקק לגבאי הצדקה. כאשר מוצא בית הדין שאכן יכולים קרובי משפחתו של העני לסייע בעדו, בית הדין צריך לכופ, בדרכים שיובהרו בהמשך, את קרובי משפחתו לסייע לעני. במצב זה כלל לא מוטלת חובה על גבאי הצדקה לסייע לעני, ורק אם לא מצאו בית הדין יכולת כלכלית מספקת לקרובי משפחתו של העני לסייע לו, או אז עוברת החובה להיות מוטלת על גבאי הצדקה. ע"פ דברי הרא"ם נראה שבנתינת צדקה או כל עזרה כלכלית ע"י גופים אלו ואחרים, יש בהחלט לבדוק מצב כלכלי של קרובי משפחתו של מבקש הסיוע, ולא להסתפק בבדיקת מצבו האישי. במידה וימצא שאכן מצבם הכלכלי של קרובי משפחתו מאפשר להם לסייע לו, יש למערכות הצדקה להימנע מלתרום לו, ולנסות לגרום בדרכים שונות לקרובי משפחתו לסייע לו, ובכך לזכותם במצווה זו, שהם קודמים לכולם בנתינת הצדקה. רק כאשר אין יכולת להוציא צדקה זו מקרובי משפחתו, יש להיענות לבקשתו של הנזקק, ולסייעו מכספי הצדקה הציבוריים. ברוח דברים אלו מובא גם במרדכי, שמכיוון שבשלב הראשון עיקר החובה והמצווה של הצדקה מוטלת באופן בלעדי על כתפי קרובי משפחתו של העני, לכן מי שנתן צדקה בלא כל פירוט למי ממוענת הצדקה, קרוביו של התורם זוכים בה, במידה והינם עניים. משום שכאמור, עיקר חיוב הצדקה בראש ובראשונה מוטל על כתפי הקרובים. בניגוד גמור למגמה זו לפיה הצדקה של אדם ממוענת בראש ובראשונה לקרובי משפחתו העניים, בלא כל בדיקה אם ישנם עניים הזקוקים יותר לצדקה זו, עולה מהגמ' נדרים הנ"ל, שבמידה והדיר אדם את חברו הנאה מנכסיו, ותרם הוא כספים לגבאי הצדקה, מותר לחברו מודר הנאה לקבל כספים אלו בתורת צדקה, ולא נחשב הדבר כאילו תורם הכסף שהדירו הנאה נתן לו כספים אלו. הסיבה לכך, כפי שמובא בב"י וכן נפסק בשו"ע בהלכות צדקה, הינה שבניגוד לכסף המיועד לצדקה המצוי בידי התורם עצמו, אותו הוא מחויב קודם כל לתרום לקרוביו הנזקקים, ובו יכול הוא לנתב את מען הצדקה כרצונו, כאשר הכסף ניתן כבר לגבאי הצדקה ולקופה הציבורית יכולים מנהלי הקופה לעשות בכסף כרצונם, ולתרום הכסף אין כל שייכות עוד לכסף זה, וממילא מותר אף לתתו למי שתורם הכסף הדירו הנאה מכל נכסיו. ע"פ דברים אלו מובנים אם כן דברי הספרי. אכן יש לגבאי הצדקה לתת הכסף לנזכרים ביותר, כחלק מהפעלת שיקול הדעת שלו ביחס לחלוקת כספי הצדקה הנמצאים בקופת הצדקה. אולם, כאשר הכסף מצוי עדיין בידי התורם עצמו, מוטל עליו להקדים את נתינת הצדקה לקרובי משפחתו, אע"פ שישנם אחרים הזקוקים יותר לכספי צדקה אלו. מתוך דברים אלו עולות השאלות: מדוע בכלל קיים מצב של קופת צדקה, אשר מרחיקה את האדם מיכולת ההשפעה על מען הצדקה? למה שלא ישאיר האדם תמיד את כספו באמתחתו, ויתן אותו ישירות לעניים, בין אם אלו קרובי משפחתו, ובין אם אלו עניים אחרים? באיזה אופן צריך האדם להעדיף את נתינת הצדקה לגבאי הצדקה, ע"פ נתינה ישירה של הכסף לעניים לפי הכרותו האישית? בנוסף לכך יש לציין את דברי הגמ' האומרים: "גדול המעשה יותר מן העושה". דהיינו, שזכו של גבאי הצדקה גדול ממי שתורם בעצמו לצדקה. זאת למרות שבפועל הגבאי לא תורם מכספו שלו, אלא רק מתרים אחרים, ואלו האחרים, כאמור לעיל, מחויבים לתרום לקרובי משפחתם בתחילה, ורק כבירת מחדל תורמים את כספם לגבאי הצדקה. אם כן מדוע מצוותו של הגבאי, שהינה רק ברירת מחדל, נחשבת גדולה יותר מתורם הצדקה עצמו, שלכתחילה כלל לא אמר להביא את כספו לגבאי הצדקה, אלא לתרום בעצמו לקרובי משפחתו, שכניו ומכריו.

- הספרי דורש מהפוסקים העוסקים במצוות הצדקה, שישנה מצווה לתת לעני צדקה בסתר, ככתוב בתורה: "לו". מכאן לומד הספרי סמך למנהג שהיה בירושלים, וכמובא בתוספתא שקלים קיים היה גם בשאר ערי ישראל, להקים "לשכת חשאים", בה ניתן היה לתת מתן צדקה בסתר. הגמ' בבא בתרא מסיקה אף היא, שנתנית הצדקה במדרגה הגבוהה ביותר, הינה במצב בו התורם אינו יודע לאיזה עני הולך הכסף, וכן העני אינו יודע ממי קיבל הכסף. על כך שואלת הגמ', כיצד ניתן לתרום צדקה באופן שגם התורם וגם העני לא יכירו זה את זה. על כך עונה הגמ', שהדבר יתכן בארנקי של צדקה-קופת הצדקה. מכיוון שזוהי הצדקה המעולה ביותר, כפי שגם פוסק השו"ע, אומר הרמב"ם, שמעולם לא נמצא ציבור בעם ישראל, שלא הייתה בו קופה של צדקה. השו"ע כאמור פוסק שלאחר מעלת הצדקה הגדולה ביותר של יצירת מקומות עבודה לעני והלוואה לו, עליהם למדנו בעבר, מתוך מדרגות נתינת הצדקה, המדרגה הגבוהה ביותר הינה כדברי הגמ' בבא בתרא הנ"ל, כאשר התורם לא יודע למי נותן, והעני לא יודע ממי בדיוק קיבל. לכאורה מצב זה למעשה הינו קופת הצדקה, שרק באופן זה יכולה להתקיים מעלת צדקה זו, כדברי הגמ' הנ"ל. אולם השו"ע אומר, שכחלק ממדרגת צדקה זו, יש לכלול גם את קופת הצדקה, אולם קופת הצדקה, רק קרובה למדרגה זו, אך אינה ממש חלק בלתי נפרד ממנה. לכאורה הדבר מהווה סתירה לדברי הגמ' הנ"ל, לפיהם ארנקי של צדקה הוא המצב האידיאלי בו אדם לא יודע למי תורם, וכן אין העני יודע ממי קיבל. מדברי הפרישה והאפרקסתא דעניא נראה לומר, שישנם שני סוגים של קופות צדקה. סוג ראשון הוא לשכת החשאים שהייתה בזמן בית המקדש ברחבי ישראל, בה לא היה גזבר שגבה את הכסף וחילקו לעניים, אלא בעלי הממון היו מניחים את כספם בקופה, והעניים היו לוקחים משם את הכסף לפי צרכם. לעומת זאת, קופת הצדקה הנהוגה בעם ישראל לאורך הדורות, הינה קופה בה יש גבאי צדקה- גזבר הגובה את הכסף ומחלקו לעניים לפי הבנתו. לפי דבריהם ניתן להבין את דברי השו"ע. קופת הצדקה של לשכת החשאים עדיפה על פני קופת הצדקה בה ישנה גבאי צדקה, משום שבלשכת החשאים לא היה אדם כלל היודע למי הולכים כספי הקופה, וכך העניים היו פחות מתביישים בלקיחת הצדקה. לעומת זאת, כאשר ישנו גבאי צדקה, למרות שהתורם אינו יודע למי תורם הצדקה, ובכך נמנעת מהעני עגמת נפש רבה, גבאי הצדקה עצמו יודע למי נותן, ולכן קיימת עדיין בושה מסוימת לעני. אי לכך, דרגת נתינת צדקה לקופת צדקה בה ישנו גבאי צדקה, פחותה מלשכת החשאים שהייתה נהוגה בזמן בית המקדש בה לא היה כלל גבאי צדקה. נראה שהסיבה המרכזית שבגינה לא נהגו כיום להקים קופת צדקה כפי שהיה נהוג בזמן בית המקדש הינה, שבמידה ולא יהיה גבאי צדקה, והעניים ייקחו את כספיהם באופן עצמאי, לא תהיה כל בקרה על מקבלי הצדקה, וינצלו זאת רמאים רבים לכלות את קופת הצדקה. לכן גבאי הצדקה כיום הכרחיים. אולם ע"פ העיקרון העולה מהדברים הנ"ל, ראוי בהחלט לראות, כיצד ניתן לקדם נתינת סיוע לנצרכים בלבד שלא ינוצל ע"י רמאים מצד אחד, ומאידך לעשות זאת בלא שגבאי הצדקה ידעו את מען הצדקה. עוד עולה מהדברים הנ"ל, שמדרגות נתינת הצדקה ע"פ תז"ל, דואגות בראש ובראשונה לכבודו של העני, וככל שתגרום לעני פחות בושה, כך מדרגת הצדקה גבוהה יותר. נמצא, שמוטל על כל העוסקים במצוות הצדקה, הן ברמת הצדקה הפרטית, והן ברמת עמותות הצדקה ומשרדי הממשלה השונים ובראשם משרד הרווחה, לנסות למצוא דרכי נתינת סיוע, אשר שומרים על כבודם של מקבלי הסיוע עד כמה שניתן, ולא רק לעסוק בהרחבת מעגל התורמים וכדומה. דוגמא לדבר: יש להימנע מהעלאה לשידור בפרסומות קורעות לב, של יתומים ואלמנות אשר חרב עליהם עולמם הכלכלי, המבקשים סיוע. אין ספק שע"י שמיעתם ברשתות התקשורת השונות יורחב מעגל התורמים לטובתם. אולם כאשר אין מדובר במצב של פיקוח נפש מידי, ראוי לחדול ממנהג זה, אשר בוודאי גורם לבושה מסוימת לאותם עניים, ולמצוא דרכים מכבדות יותר לגייס תרומות אלו.
- כאמור נתינת צדקה לקופת הצדקה, הינה מדרגת הצדקה הגבוהה ביותר, בגלל הבושה המינימאלית הנגרמת לעניים כתוצאה מנתינת צדקה באופן זה, שהיא הקריטריון הראשי ע"פ הגמ' והפוסקים, למדרגות הצדקה. אולם מובא בגמ' ובראשונים, ונפסק להלכה באופן ברור, שיש לתרום לקופת הצדקה רק אם ממונה עליהם אדם ישר והגון, ולפי הרמב"ם, כפי שפירשו הב"י, צריך גבאי הצדקה להיות גם אדם המבין במסחר, שלא יגרום לקריסתה של קופת הצדקה, עקב ניהול כושל של הכספים. בנוסף יש לציין את דברי הפוסקים האומרים, שראוי היה לכתחילה שגבאי הצדקה יעסקו במלאכתם בלא תשלום, ככל מצווה אשר לכתחילה יש לעשותה בחינם בלא קבלת תמורה עבורה. ורק אם מדובר על מצב בו גבאי הצדקה משקיע את כל יומו בעבודה למען קופת הצדקה, יש לאפשר לו לקחת מעין שכר בטלה על מלאכתו, באופן שאם לא ישלמו לו שכר בטלה זה לא יוכל להמשיך במלאכת הקודש שלו. שכר בטלה משמעותו, שכר על כך שבטל ממלאכתו הרגילה, בזמן שעוסק במצווה. עוד אמרו הפוסקים, שבמידה ורואים הממונים על קופת הצדקה, שע"י הבאת אדם מוכשר מאוד לניהול הקופה יגדלו רווחי הקופה באופן משמעותי, ניתן להעסיק מנהל זה, בשכר גבוה יותר משכר הבטלה,

ואין בכך חוסר יושרה כלפי התורמים, משום שבכך הניהול הינו טוב יותר לקופה, וממילא לעניים. אולם מצב זה הינו יוצא מן הכלל, ולא בכל מצב ניתן לטעון שישנו צורך לשלם לעובדי עמותת הצדקה, משכורות גבוהות ובלתי פרופורציונאליות. במידה וזהו המצב, ובלא סיבה מובהקת המצריכה זאת, משולמים משכורות גבוהות לעובדי העמותת הצדקה, יש לראות בעמותה זו כעמותת צדקה שאסור לתרום לה, מצד חוסר היושרה שיש בתשלומי משכורות גבוהות מדי לעובדים. המציאות כיום הינה שישנם שני סוגי עמותות צדקה. הסוג הראשון הינו הסוג עליו מדבר הרמב"ם, שהיה נהוג בכל קהילות ישראל והוא עמותות הצדקה האזוריות, בהם בד"כ אין כל משכורות הניתנות לגבאי הצדקה, וכן התורמים מכירים את גבאי הצדקה באופן אישי, ויכולים להתרשם אם הינם ישרים וחכמים דיו לניהול העמותה. הסוג השני של עמותות הצדקה, הינן עמותות שהתחדשו בעשרות השנים האחרונות, המנצלות את אמצעי התקשורת לעזרה בגיוס התרומות, ואת העובדה שהעולם נהפך בעת החדשה להיות כפר גלובלי אחד, שבו גם בשוק הצדקה ניתן להתרים במחזורי כספים אדירים, גם אנשים שאינם גרים באותו אזור ואף אנשים המתגוררים בחו"ל. עמותות אלו מגיעות לעיתים למחזורי כספים של מיליוני שקלים מדי שנה, וע"י כך יכולות לסייע לעניים וחולים במצוקה, הזקוקים לסיוע כספי גדול מאוד, כגון ניתוח דחוף וכדומה, באופן שעמותות הצדקה האזוריות לא מסוגלות לסייע מפאת הסכום הרב לו הם נזקקים. אולם כתוצאה מריכוז כה גדול של כסף במקום אחד, מתעוררות בחלק מהעמותות בעיות אמינות ויושרה אצל מנהלי עמותות אלו. לעיתים משתמשים מנהלי עמותות אלו ביכולתם הרבה לעזור לנזקקים, כמנופי לחץ על מוקדי שליטה בציבורים שונים בעם ישראל, כחצרות רבנים ואדמו"רים וכדומה. אין ספק שמצבים אלו והדומים להם, הינם גורמים לעמותות המתנהלות באופנים אלו, להימנות על רשימת העמותות להם אסור לתרום צדקה, מחשש שכספים אלו ישמשו למטרות פסולות, ויסיעו למנהליה לעבור על איסורי גזל רמיה וכדומה. לכן, בלא הכרות אישית של מנהלי עמותות אלו, יש להימנע מלתרום להם ע"פ דברי הגמ'. זאת ועוד, ע"מ להגדיל את הכנסותיהם, משקיעות קופות צדקה גדולות אלו כספים רבים בפרסום, שעיקרו לגרום לאנשים שגם ככה תורמים, לתרום דווקא להם ולא לעמותות מתחרות. אף אם פרסום זה נעשה בצורה ישרה והוגנת, אין כל סיבה להשקיע כמויות אדירות של כספים, רק ע"מ להגדיל את שמה של קרן צדקה זו, ע"פ קרנות אחרות. באופן כללי תמיד טוב יותר לתרום לעמותות הקטנות יותר, אשר מנהליהם מוכרים לציבור התורמים, וברוב המקרים עושים מלאכתם לשמה, ללא כל קבלת תמורה כפי שראוי לעשות לכתחילה. בנוסף, כאשר תורמים לעמותת צדקה אזורית, מקיימים את דברי התורה לפיהם עניי עירך קודמים במתן הצדקה. מתוך קיומם של הבעיות אלו בעמותות הצדקה הגדולות נראה, שכחלק ממדיניות הרווחה של מדינת ישראל, ובפרט שכתוצאה מהלכי הפרטה הנהוגים כיום בכל משרדי הממשלה, אשר לא פסחו גם על משרד הרווחה, שבגינם מעבירה המדינה את ניהול הרווחה של המדינה יותר ויותר לעמותות צדקה פרטיות, ומשאירה רק את הפיקוח בידה, יש להגביר משמעותית את הפיקוח של המדינה על עמותות הצדקה, ולא לאפשר קיומם של עמותות צדקה אשר מתנהלות בצורה לא תקינה. אין להסתפק בכך, שהמדינה לא תכיר בעמותה בעייתית כעמותה רשומה על כל המשתמע מכך. משום שכל עוד העמותה קיימת, רבים ימשיכו לתרום לה בעוד שהתנהלותה אינה תקינה, ובכך עוברים על דברי חז"ל, אשר אוסרים לתרום לעמותות המתנהלות באופן לא תקין. עוד נראה שיש לקבוע נהלים מחמירים יותר ברשם העמותות הממונה על פיקוח על העמותות, לעמותות צדקה. בנהלים אלו יקבעו את תקרת שכר העובדים, וימנעו מעמותות אלו לפרסם עצמם, כאשר כל המטרה להסב תורמים נוספים אשר תורמים לעמותות אחרות, לעמותה שלהם, כ"כ יוסיפו נהלים נוספים, אשר יחזירו לעמותות אלו את ההתנהלות התקינה, הראויה לעמותת צדקה. לא נכון לכלול את הפיקוח על עמותות הצדקה בקריטריונים הרגילים של שאר העמותות במדינה. משום שבעמותות העוסקות בעניינים אחרים, ניתן בהחלט לגבות משכורות גבוהות יותר, ולהשקיע בפרסום כתחרות עסקית לגיטימית וכדומה, מה שלא נכון כאמור בעמותות צדקה. רק אחר הגברת הפיקוח על עמותות אלו, יוכל הציבור לשוב ולתרום לעמותות צדקה גדולות אלו, ולא לעבור על דברי חז"ל, האוסרים לתרום כספי צדקה לעמותות אשר הממונים עליהם אינם מתנהלים בצורה נאותה, כיאה לניהול קופת צדקה. כאשר אין ביכולתו של אדם לבדוק את מנהלי עמותות הצדקה האזוריות, ואינו מכירם באופן אישי, עליו להימנע מלתת את כספו לצדקה לעמותות באשר הם. במצב זה, כדברי השו"ע, יש לפנות למדרגות הצדקה הנמוכות יותר, הכוללים מתן צדקה באופן ישיר לעני, על אף הבושה הנגרמת כתוצאה מכך.

- כפי שאמרנו, ישנו יתרון גדול בקרנות הצדקה הגדולות, בכך שביכולתם לעזור לצרכים חריגים כניתוחים מסובכים וכדומה, הדורשים סכומי כסף גדולים מאוד, מה שלא יכולים לעשות הקרנות השכונתיות והאזוריות. אולם כאמור לא ניתן לתרום להן

בלא היכרות אישית עם מנהליהם כדברי חז"ל. נראה שניתן למצוא תחליף לעמותות אלו, בעידוד הציבור לבטח את עצמו בביטוחים שונים, כגון ביטוח בריאות, ביטוח פנסיה וכדומה. טוב עושה מדינת ישראל כחלק ממדיניות הרווחה, שמחייבת כיום בביטוח בריאות פנסיה וכדומה. ע"י ביטוחים אלו, ניתן לתת מענה למקרים רבים של הזדקקות המבוטח לסיוע במצבים קיצוניים, ובכך להימנע כמעט לחלוטין מהצורך בעזרתם של אותם קופות צדקה גדולות. מוטל אם כן על משרדי הממשלה השונים, ובראשם משרד הרווחה, להמשיך לעודד ולחייב את כלל הציבור לבטח עצמו. כמו כן יש להשקיע משאבים בסבסוד ביטוחים נוספים גם לציבור העני במדינה, אשר יכסו את רוב המוחלט של מצבי הקיצון הנפוצים. בכך ייתרו לחלוטין את התלות בעמותות צדקה גדולות אלו. בנוסף לכך, כאשר יעבור הציבור להיעזר בשירותי הביטוח השונים, יהיה בכך מדרגה גבוהה יותר של צדקה. משום שהמדרגה הגבוהה ביותר של הצדקה הינה, מצב בו מקבל הסיוע כלל לא חש כל בושא מהחסד הניתן לו, כגון הלוואה, ויותר מכך יצירת מקומות עבודה. בכספי הביטוח מרגיש המבוטח נח לחלוטין, לקבל ואף לדרוש את כספי הביטוח המגיעים לו.

- בניגוד גמור למחשבה הרווחת, לפיה הצדקה ניתנת רק לפי מידת נדיבות הלב של התורם ובלא כפייה, באים חז"ל ואומרים בצורה מפורשת, שכופים על הצדקה. הראשונים נחלקו במהות כפייה זו על נתינת הצדקה. יש שאמרו שכפייה זו הינה דברים בלבד, יש שאמרו שכפייה זו הינה אפילו בלחצים פיזיים על המסרב לתתה עד שיאמר רוצה אני, ויש שאמרו שגבאי הצדקה אף יורדים לנכסי המסרב לתת צדקה ולוקחים ממנו הצדקה בעל כורחו. הסיבה לכך שחלק מהראשונים נמנעים מלומר שישנה כפייה גמורה על הצדקה עד כדי שמוציאים ממנו את הכספים שלא ברצונו, הינה דברי הגמ' בחולין, לפיהם לא כופים על מצוות עשה שהתורה גילתה את שכרה בעולם הזה, כגון צדקה בה התורה אומרת "למען יברכך ה' אלוקיך". הראשונים הסוברים שיש לכפות על נתינת הצדקה עד כדי עיקול נכסים לצדקה בעל כורחו של האדם, נתנו הסברים שונים מדוע בכ"ז יש לכפות עליה, למרות ששכרה מפורש בתורה. בין שלל התירושים מביא הריטב"א תירוץ, אשר ניתן לומר שהוא זה שגרם לשו"ע להכריע להלכה שיש לכפות על הצדקה כפייה גמורה, עד כדי עיקול נכסים. הריטב"א אומר, שהסיבה לכך שכופים על הצדקה הינה מפני מחסורם של העניים. משמעות דבריו של הריטב"א הינה, שגם אם נודה לשיטת הראשונים הסוברים שלא ניתן לכפות על הצדקה מעיקר הדין בגלל שמתן שכרה מפורש בתורה, מ"מ מתקנת חז"ל יש לכפות עליה. משום שכיוון שאדם קרוב אצל ממונו, ואם נסמוך על נדיבות ליבו של האדם נותן הצדקה, לא נוכל לכלכל את צרכיהם של העניים. לכן ע"מ למלא חסרונם של העניים, שהוא דין הצדקה לכתחילה, כפי שלמדנו בעבר, יש לכפות על כל אדם לתת כפי יכולתו לצדקה, בין אם הוא מעוניין בכך ובין אם לאו. השו"ע כאמור פוסק כדעה זו, וסובר שיש לכפות על הצדקה עד כדי ירידה לנכסיו. הגוף היחיד המסוגל כיום לכופף את הציבור כולו לשלם את חובותיו לצדקה, ואף לוודא שכל אחד ייתן צדקה כפי יכולתו, הינה המדינה, כחלק מתשלומי המיסים הנגבים בצמוד למשכורת (מס הכנסה) ובצמוד לקניה (מע"מ). באופן זה מקצה המדינה אחוזים מסוימים מהכנסותיה ממסים אלו ואחרים לכספי רווחה, ובכך יוצרת עוגן כלכלי בסיסי, לכלל הנזקקים לצדקה באשר הם. כפיית צדקה זו של המדינה בצמוד לגובה ההכנסות ויכולת הקניה, מהווה חוק מצוין, אשר טומן בחובו את רצון התורה וחז"ל בדין כפייה על הצדקה כאמור לעיל. בנוסף לגביית מיסים אלו, העולה בקנה אחד עם כוונת חז"ל, כדאי להסב את תשומת ליבם של ציבור משלמי המיסים לכך, שבתשלום המיסים, מעבר לחובה החוקית והאזרחית לשלם, על השירותים אשר מקבלים האזרחים מהמדינה כחינוך ביטחון וכדומה, ישנה גם מצווה גדולה מוסרית וערכית של נתינת צדקה, המגולמת בתשלומי המיסים ההולכים לרווחה ולנזקקים. בכך יקיימו כלל האזרחים את מצוות הצדקה באופן שלם, יותר מאשר בתשלום המיסים בלא כל מחשבה על המצווה הטמונה במעשה זה.

- למרות שכדברי הריטב"א שנפסקו להלכה ע"י השו"ע, רק ע"י כפייה על הצדקה יש אפשרות למלא את חסרונם של העניים, אין להסתמך על מערכת כפיית צדקה דרך תשלומי המיסים בלבד. האחרונים שעסקו בהבנת הגמ' והראשונים המובאים לעיל, לפיהם שכרם של גבאי הצדקה גדול משל התורמים עצמם אומרים, שלכל הדעות מצוות הצדקה הניתנת בכפייה בלא רצון כנה ואמתי של התורם, הינה צדקה מהסוג הנמוך ביותר שיש, עד כדי כך שאומר השו"ע שמי שנותן הצדקה באופן זה הפסיד זכותו. כראיה לכך, מביא השו"ע את נתינת הצדקה בעל כורחו של אדם ובפנים זועפות, כדרגה האחרונה ממדרגות הצדקה. אי לכך נראה, שלמרות החשיבות הרבה להבטחת יכולת מילוי חסרונם של העניים, שכדברי הריטב"א מגיעה רק ע"י כפייה על הצדקה, אין לרכז את כלל מצוות הצדקה

סביב אפיק זה של תשלומי מיסים בלבד, אלא לשלבו ביחד עם שכנוע והסברה ע"י עמותות הצדקה של נתינה מעבר למתחייב בחוק לצדקה מרצונו החופשי של הנותן.

- כפי שאמרנו לעיל, לפני החובה המוטלת על האדם להשתתף עם הציבור ולפרנס את כלל העניים, בין מרצונו ע"י עמותות הצדקה, ובין בכפייה ע"י תשלומי המיסים, מוטלת על האדם חובה מהתורה לתת צדקה לקרובי משפחתו הנזקקים. כפי שבנתינת צדקה כחלק מחובותיו לציבור (תשלומי מיסים) ישנה אפשרות לכפות אותו לתת צדקה זו, ע"מ לוודא שניתן יהיה להשלים חסרונם של העניים, כך גם בנתינת צדקה לקרובי משפחתו יש לכפותו על מצווה זו, כאשר לא ניתן יהיה לסמוך על נדיבות ליבו של נותן הצדקה שימלא חסרונם של קרוביו הנזקקים. הדבר בא לידי ביטוי בצורה הברורה ביותר בפרנסת ילדיו, אשר כל החיוב שלו כלפיהם הינו רק מזדן צדקה בלבד כמובא בפוסקים. אולם מתוך הבנה, שאם ההורים לא יפרנסו את ילדיהם הקטנים, עד שרשויות הרווחה יעלו על הזנחה זו, עלולים הילדים למות מחרפת רעב. ראו חז"ל לנכון להימנע מלהסתמך על טוב ליבם הטבעי של ההורים, ולתקן תקנות ברורות ומחייבות לפרנס את בני ביתו אפילו בעל כורחו, לכל הפחות עד גיל שש. מעבר לגיל זה נחלקו הפוסקים מהי רמת הכפייה הראויה לאדם, אשר אינו מעוניין לפרנס את ילדיו הגדולים מגיל זה. כיום תקנת הרבנות הראשית הינה לכפות על הצדקה ולחייב את ההורים (כולל את האמא אם יש לה יכולת השתכרות משמעותית) לפרנס את ילדיהם עד גיל שמונה עשרה. ממילא יוצא, כי אדם אשר יוצא לעבוד ע"מ לפרנס את בני ביתו, מקיים בכך מצוות צדקה הראשונה במעלה המוטלת עליו, ואינה יכולה להיעשות ע"י אחרים - פרנסת בני ביתו. כ"כ אדם הלומד במוסדות האקדמיים השונים, ע"מ להכשיר עצמו לעבודה אשר ע"י יוכל לפרנס את בני משפחתו בעתיד, מקיים בכך הכשר מצוות צדקה הגדולה ביותר, הקודמת לכל שאר הצדקות המוטלות עליו, כחלק מכלל הציבור - מצוות הצדקה כלפי בני משפחתו.